

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION

**Formalizacija neformalne ekonomije u zemljama Jugoistočne Evrope
(Bosna i Hercegovina i Republika Moldavija)**

Uvod:

Zemlje Jugoistočne Evrope karakteriše relativno širok neformalni sektor, što predstavlja prepreku za značajniju modernizaciju privrede i društva. Udio sive ekonomije se obično procjenjuje od 30 do 50 posto službenog BDP-a, a neadekvatne ekonomske i socijalne politike, nedostatak odgovarajućih zakonskih i institucionalnih okvira, slabo provođenje propisa, smanjeno povjerenje u institucije i pretjerane administrativne procedure, u kombinaciji s ekonomskom krizom predstavljaju glavne pokretače za kretanje jednog dijela ekonomskih aktivnosti ka neformalnosti, bilo zaobilaznjem zakonskih obaveza kada djeluju u formalnoj ekonomiji, bilo potpunim prelaskom u neformalnu ekonomiju, pri čemu se ne prijavljuje ekonomska aktivnost / subjekt. Zbog slabog otvaranja novih radnih mjesta, visoke nezaposlenosti i niskog nivoa osiguranja od nezaposlenosti i socijalne pomoći, radnici i mali poduzetnici nemaju drugog izbora nego da traže zaposlenje u neformalnoj ekonomiji. U većini zemalja u regiji, formalna ekonomija ima ograničen kapacitet za apsorpciju viška radne snage, posebno u kontekstu postojeće ekonomske stagnacije koja je nastupila u poslije-kriznom periodu. Brze ekonomske promjene, koje su se odvijale u političkom periodu tranzicije, često su bile na štetu radnika s nižim kvalifikacijama, koji nisu bili u stanju da se prilagode novim zahtjevima formalne ekonomije, i koji su izgurani u neformalnu ekonomiju.

Visoke stope neformalnog zapošljavanja proizvode različite negativne efekte na ekonomiju regije u cjelini, na uslove rada općenito, kao i na proces kreiranja politika. Endemska neformalna zaposlenost ograničava učinkovitost zapošljavanja kao sredstva za smanjenje siromaštva. Niski poreski prihodi, zbog neplaćanja poreza na plaće, ograničavaju sposobnost vlasti da uvedu efikasne politike tržišta rada i socijalne zaštite. Osim toga, velika neformalna ekonomija i raširena praksa neprijavlivanja zarada stvaraju ozbiljne probleme za obuhvat i finansiranje sistema socijalnog osiguranja, zbog čega radnici i njihove obitelji nemaju zaštitu u slučaju značajnih socijalnih rizika. Neformalna ekonomija donosi poslodavcima nelojalnu konkurenciju i nejednake uslove za poslovanje. S druge strane, poslodavci u neformalnom sektoru imaju lošu produktivnost, nemaju pristup finansijama i tržištu, nedostaju im inovacije i nisu u stanju da ostvare rast. Za zaposlene koji rade u neformalnoj ekonomiji to opet znači da su osuđeni na slabo plaćenu i nesigurnu djelatnost, nedostatak zaštite na radu, i često zanemarene zdravstvene standarde. Nedostatak prilika za obuku sprječava radnike u neformalnoj ekonomiji da nađu bolje plaćene poslove u formalnom sektoru. Prava radnika se teško ostvaruju u

neformalnoj ekonomiji. Neformalno zaposleni su uglavnom neorganizirani, a inspekcija rada nema sredstava da dopre do njih.

Neformalna zaposlenost je višeslojna i ima vrlo složenu prirodu. Konkretno, obuhvaća dvije različite situacije koje treba analizirati i rješavati odvojeno, premda se često preklapaju u praksi: s jedne strane, tvrdokornost egzistencijalne ekonomije, posebno u seoskim i rubnim gradskim područjima; s druge strane, utaju poreza i doprinosa za socijalno osiguranje, kao sredstva za jačanje konkurentnosti subjekata, čak i u formalnom sektoru ekonomije.

Strateška rješenja se ne mogu postići ad-hoc i nekoordiniranim mjerama, već je potrebno uložiti zajedničke napore u koherentnoj i održivoj intervenciji. S druge strane, veličina i složenost problema smanjuju vjerovatnoću da se u kratkoročnom ili srednjoročnom periodu postignu značajniji rezultati u smislu realnog smanjenja udjela sive ekonomije. Zbog toga se predloženim planom traži uspostavljanje osnove za djelotvorno osmišljavanje, planiranje i pokretanje nacionalnih strategija, koje imaju za cilj jačanje formalnosti, produktivnosti i dostojanstvenog zaposlenja u ekonomiji zemlje.

Cilj projekta:

Ojačati kapacitete i obavezanost vlade i socijalnih partnera u izradi i provedbi politika i mjera na formalizaciji ekonomije, te poboljšati kvalitet, dostojanstvo i produktivnost radnih mjesta.

Primaoci/Korisnici:

Da bi se postigla održivost intervencije, glavni fokus će biti na jačanju institucionalnih kapaciteta **direktnih primaoca**, tj. aktera koji će biti angažirani u borbi protiv neformalne ekonomije: socijalnih partnera, resornih ministarstava, javnih službi za zapošljavanje, agencija za stručno obrazovanje i obuku, inspekcija rada, zavoda i fondova socijalnog osiguranja. Pažnja će se također posvetiti zavodima za statistiku koji mogu pomoći u praćenju trendova neformalnosti u okviru ukupnih ekonomskih i socijalnih pokazatelja. Socijalni dijalog i partnerstvo, uglavnom kroz revitalizaciju i osnaživanje tripartitnih ekonomsko-socijalnih vijeća, će biti ključno za projekt i to će poboljšati održivost inicijative.

Krajnji korisnici projekta će biti **radnici i poduzetnici u neformalnoj ekonomiji**, a posebna pažnja će se posvetiti ženama koje rade u neformalnoj ekonomiji.

Očekivani rezultati:

- Formalizacija neformalne ekonomije postaje eksplicitni prioritet u političkoj agendi partnera MOR-a i donose se/provode akcioni planovi;
- Znanja o kvantitativnoj i kvalitativnoj dimenziji neformalne ekonomije i zaposlenosti u neformalnoj ekonomiji daju osnovu za izradu strategije;
- Agencije za stručno obrazovanje i obuku se upoznaju s alatima MOR-a i pristupom da dopru do poduzetnika i radnika u neformalnoj ekonomiji;
- Partneri MOR-a pokazuju predanost i sposobnost da analiziraju i zagovaraju poboljšanje ambijenta za formalizaciju i održivost malih i mikro-poduzeća;

- Postignut je tripartitni konsenzus na identifikaciji izvodljivih zakonodavnih, regulatornih i operativnih rješenja radi uređivanja različitih oblika ugovora o radu i radnog odnosa u skladu s relevantnim konvencijama MOR-a i evropskim zakonima i praksi, s posebnim osvrtom na nestandardne oblike zapošljavanja i / oblike zapošljavanja u nastajanju;
- Vlada i institucije za socijalno osiguranje šire obuhvat i usluge za radnike u neformalnoj ekonomiji i jačaju kapacitete za poboljšanje efikasnosti naplate doprinosa za socijalno osiguranje;
- Inspekcije rada osmišljavaju strategije i planove za neformalnu ekonomiju;

Autputi:

1. Izrada studije o neformalnoj ekonomiji
2. Tripartitna verifikacija studije
3. Senzitiviziranje javnog mnjenja
4. Obuka za inspekcije rada, sindikate, organizacije poslodavaca, institucije socijalnog osiguranja, zavodi za statistiku
5. Prijedlog za izmjene i dopune politika i propisa
6. ILO EESE Metodologija (Enabling Environment for Sustainable Enterprises)
7. Izrada konkretnih prijedloga za politike u vezi sa gore navedenim autputima pod 1, 5, 6 i 7
8. Podsticaji za preduzeća (dio EESE)
9. Poboljšane usluge za unapređenje poslovanja

Vremenski okvir:

Osamnaest mjeseci (18)- juli/srpanj 2014. – decembar/prosinac 2015.